

<https://doi.org/10.15407/uhj2026.04.066>

УДК 94(477.83/.86)“14/16”:929

Володимир КІЦЕЛЮК

кандидат історичних наук, докторант,
кафедра давньої історії України та спеціальних галузей історичної науки,
Львівський національний університет ім. Івана Франка (Львів, Україна)
v.kiceliuk@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-5690-8970>

РІД ШЛЯХТИЧІВ КНЯГНИЦЬКИХ ІЗ КНЯГИНИНА В ГАЛИЦЬКОМУ ПОВІТІ ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЛІ З ДРУГОЇ ЧВЕРТІ XV ДО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI ст.

Мета — комплексна реконструкція генеалогії та історії руського шляхетського роду Княгницьких із села Княгинин Галицького повіту в XV — другій половині XVI ст. Основними **завданнями** роботи є встановлення походження роду, виокремлення його ключових генеалогічних ліній, аналіз майнових транзакцій (купівлі, продажу, застави) та з'ясування ролі представників роду в політичних і судових процесах Галицької землі. **Дослідження** ґрунтуються на **принципах** історизму та наукової неупередженості. Застосовано просопографічний **метод** для створення колективного портрета роду, генеалогічний метод для побудови родовідних ліній, а також метод критичного аналізу джерел. Важливу роль відіграв ретроспективний аналіз актових записів, що дозволив простежити еволюцію майнового статусу. **Наукова новизна** полягає у введенні до наукового обігу значного масиву неопублікованих документів із фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові. **Висновки.** У ході дослідження простежено походження шляхтичів Княгницьких та вивчено їх генеалогію за понад півтора століття, показано їх зв'язки із родами Креховецьких, Березовських, Дрого-

Цитування: Кіцелюк В. Рід шляхтичів Княгницьких із Княгинина в Галицькому повіті Галицької землі з другої чверті XV до другої половини XVI ст. *Український історичний журнал*. 2026. № 4 (589). С. 66—80. <https://doi.org/10.15407/uhj2026.04.066>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

мирецьких. Показано процес деградації земельного фонду роду через багатодітність і подрібнення спадщини, а також продаж і заставу часток іншим шляхтичам. Описано факти участі представників роду в польсько-молдавських війнах початку XVI ст., що супроводжувалися конфіскацією та подальшою реституцією майна. Відстежено міграційні процеси (зокрема гілки Калиновичів). Матеріали статті можуть бути використані при підготовці узагальнювальних праць з історії української шляхти, генеалогічних довідників і посібників з краєзнавства Прикарпаття. Перспективним напрямом є подальше вивчення зв'язків Княгиницьких з іншими подібними родами для реконструкції ширшої соціальної мережі руської шляхти.

Ключові слова: руська шляхта, Галицька земля, Княгинин, Княгиницькі, генеалогія, актової книги, землеволодіння.

Дослідження генеалогії та землеволодіння руської шляхти Галицької землі XV—XVI ст. є важливим завданням української історичної науки, оскільки дозволяє реконструювати механізми формування цього суспільного прошарку та його соціальну структуру, виявити родинні зв'язки між різними родами, вивчити особливості поземельних і фінансових відносин у регіоні, характер і суть типових конфліктів та ін. Окрім того, такі студії тісно пов'язані з ширшим науковим завданням — детальним вивченням масиву давніх актів земських і гродських судів, котрих, зокрема за XVI ст., збереглося чимало й документи яких досі здебільшого не введені до наукового обігу. Безпосередньо пов'язаною із цим є потреба подальших напрацювань методологічної бази для роботи зі згаданими давніми актами.

З часу появи праці Л. Виростека про походження і генеалогію шляхетських родів, яких він назвав Драго-Сасами [1], дослідження руської шляхти Галицької землі фактично дуже мало просунулися вперед. Це при тому, що для таких студій наявний значний корпус документальних джерел, насамперед це галицькі земські й гродські акти як опубліковані, так і неопубліковані.

Якщо розглянути історіографію про досліджуваний у цій розвідці рід Княгиницьких, то вона, як і для більшості родів з Галицької землі, що мають руське походження, є доволі скупою: кілька коротких згадок у давніх польських гербовниках [2, с. 222; 3, с. 39], відомості з опублікованих найдавніших земських і гродських актів та декількох інших джерел [4, с. 101, 204, 222, 259, 272, 297, 440; 5, с. 187, 213, 218, 224, 277, 405—406; 6, с. 396; 7, с. 93; 8, с. 182—184; 9, с. 28, 103; 10, с. 69—71; 11, с. 161, 249] та узагальнена інформація зі згаданих джерел про рід у праці Л. Виростека [1, с. 94—95].

З ширшого історіографічного погляду важливу роль у дослідженні соціальної структури, політичного значення та станової самосвідомості шляхетського середовища відіграють праці українських і польських істориків, передусім Наталі Яковенко та Генрика Літвіна, які сформулювали основні концептуальні підходи до аналізу шляхетського стану [12; 13].

Метою даної статті є максимально повна реконструкція родоводу руських шляхтичів Княгиницьких із села Княгинин¹ Галицького повіту за досліджуваний період на основі аналізу актових матеріалів Галицького земського й гродського

¹ Княгинин — село, з XIX ст. — передмістя, а від 1925 р. у складі м. Івано-Франківськ.

судів. Основними завданнями є встановлення походження роду та його найдавніших представників, виокремлення та простеження генеалогічних ліній основних гілок роду за півтора століття, висвітлення та аналіз майнових інтеракцій Княгиницьких та їхніх зв'язків із сусідньою шляхтою, висвітлення участі представників роду в політичних подіях.

Початки роду

Найраніші писемні звістки про власників Княгинина маємо з другої чверті XV ст. (див. табл. 1). У той час рід складався з декількох сімей, частина яких була споріднена зі шляхтичами із сусідніх Крихівців² [1, с. 94—95]. Уже з 1430-х рр. село Княгинин було розділене на дві половини. Однією половиною володів шляхетний Матвій, котрий із судових книг відомий тим, що внаслідок якогось конфлікту вбив вільновідпущеного осадника Васька, колишнього слугу Воляка Рогатинського. Оскільки цей слуга був вільним, то головщину належало сплатити до державного скарбу. У рахунок плати у Матвія спочатку було відібрано його маєтність — половину Княгинина. Але через кілька років, у 1441 р., Янеч³, син Матвія, разом зі своїм дядьком Олександром із Крихівців сплатили головщину й тоді, згідно із судовим декретом, повернули собі свою половину Княгинина⁴ [4, с. 101]. Через дев'ять років, у 1450 р., цей же Янеч продав свою частку, тобто половину Княгинина над річкою Бистрицею, своєму братові Васькові з Крихівців за 100 гривен⁵ [4, с. 204]. Востаннє Янеч із Княгинина, син Матвія, фігурує в судових записах за березень 1453 р., але через пошкодження документа встановити суть справи не вдалося [4, с. 222]. Про нащадків Янеча нічого не відомо.

Надалі тією половиною Княгинина володів Васько (Василько) з Крихівців і його син Грицько. Про Василька маємо згадки з 1443 по 1470 рр. [4, с. 116, 153, 204, 232, 259, 263, 264, 266, 282, 283, 298, 300, 305, 334, 350; 5, с. 405—406]. Якщо вірити запису за 1450 р., то Василько з Крихівців був братом Янеча з Княгинина і, відповідно, сином Матвія з Княгинина [4, с. 204]. Проте латинське «fratři» могло означати й більш віддалений ступінь споріднення, наприклад, що вони двоюрідні брати. У такому випадку Василько був би сином Олександра з Крихівців. Це було б логічніше, бо тоді пояснювало б, чому Василько мав осідок у Крихівцях, а не в Княгинині. Так чи інакше, і сам Василько, і його син Грицько в документах фігурують виключно як шляхтичі з Крихівців, половина Княгинина не була їх місцем мешкання та основною власністю. Тому історію і родовід цієї гілки слід розглядати в контексті генеалогії шляхтичів Креховецьких.

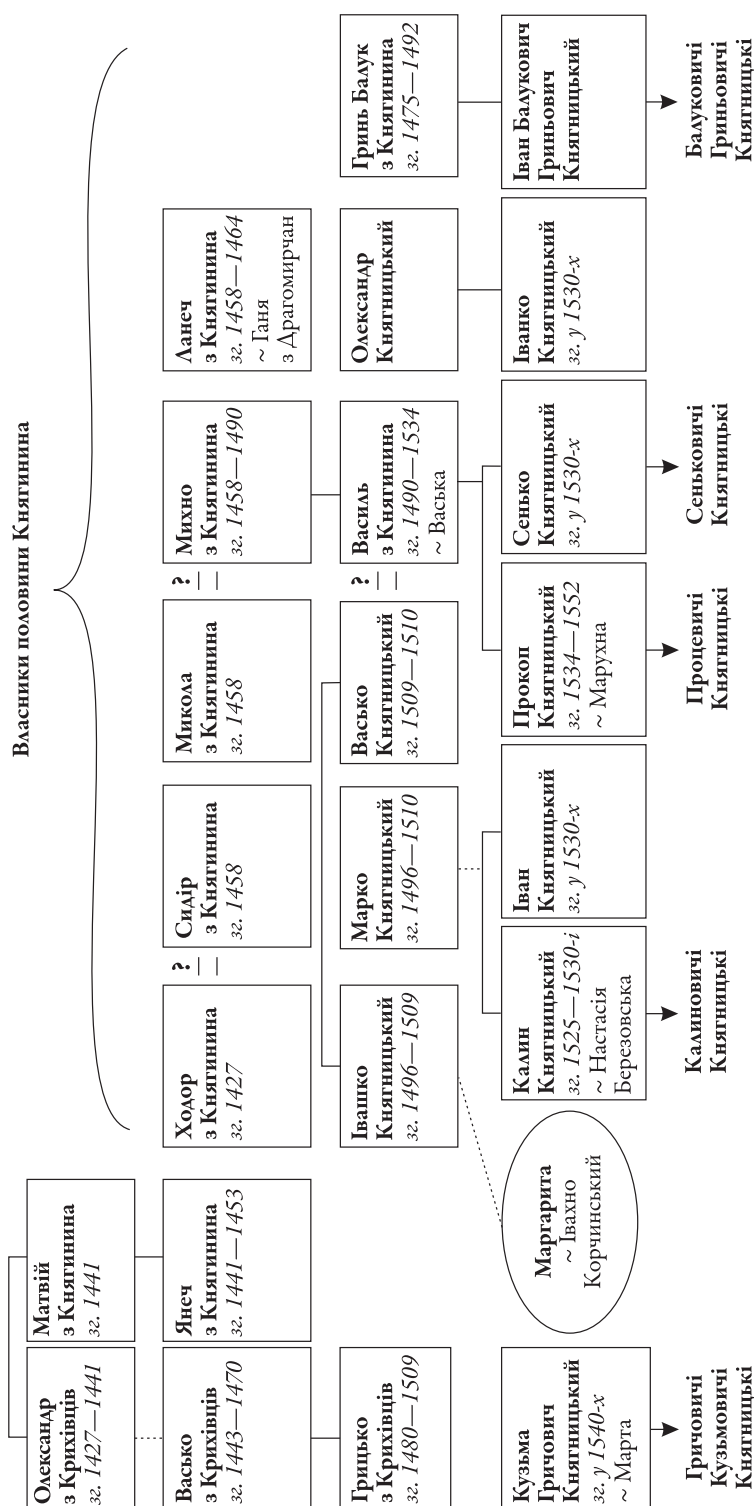
² Крихівці — село в Івано-Франківському районі Івано-Франківської області.

³ Тут латинською «Iohanne», але в інших записах він фігурує як «Янеч» («Janecz»).

⁴ Імовірно, Матвія Креховецького (Масіу Krechewyskiy), котрий у 1427 р. виступив свідком у справі про приналежність лазу на р. Витвиці Негринові Гошовському, можна ототожнити із цим Матвієм із Княгинина. Якщо таке припущення вірне, то воно ще раз вказувало б на спільне походження Княгиницьких і Креховецьких [14, с. 355].

⁵ Гривна — грошово-вагова та грошово-рахункова одиниця, дорівнювала 48 грошам.

Таблиця 1. Генеалогія роду Княгиницьких (XV — друга половина XVI ст.)

Складено на основі: [4, с. 101, 204, 222, 259, 272, 297, 440; 5, с. 187, 213, 218, 224, 277, 405—406; 6, с. 396; ЦДАДА. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 311; Спр. 6. Арк. 319—321, 438; Спр. 10. Арк. 47, 198, 203; Спр. 12. Арк. 546, 960; Спр. 14. Арк. 614—615, 709—711; Спр. 15. Арк. 6, 169—170; Спр. 20. Арк. 627; Спр. 50. Арк. 127; Спр. 51. Арк. 1114, 1124—1126, 1151—1152, 1188—1189; Спр. 52. Арк. 235—238, 347—348, 1027; Спр. 53. Арк. 619, 777—778, 867—868].

Інша половина Княгинина у другій чверті XV ст. належала кільком близько-спорідненим особам з одного сімейства. Мабуть, до цієї гілки належав Ходор із Княгинина, який у 1427 р. брав участь у з'їзді шляхти Галицької землі, де склав васальну присягу польському королю Владиславові Ягайлові й залишив на документі відбиток своєї печатки із зображенням стріли вістрям угору⁶ [8, с. 182, 184; 9, с. 28, 103]. У третій чверті XV ст. відомими є Сидір, Михайло, іменовані також Михалком чи Михном, Ланеч, або ж Лан, і якийсь Микола з Княгинина.

Сидір із Княгинина був згаданий у давніх актах єдиний раз. У 1458 р. він продав свою частку в Княгинині Михайлові з Княгинина за 30 гривен. Михайло записаний як «*fratři patrueli*» Сидора, тож, найімовірніше, вони були двоюрідними братами⁷ [4, с. 259].

Про Михайла (Михна) збереглося чимало відомостей; він прожив довге життя — фігурує в документах з 1458 по 1490 рр. У тому ж 1458 р. він одразу після придбання частки Сидора продав Василькові з Крихівців за 10 гривен три ютрини⁸ поля біля річки Княгинин, а з іншої частки ще ділянку лісу [4, с. 259]. Також Михно з Княгинина мав якийсь майновий спір із Ганею з Драгомирчан⁹, яка була дружиною Ланеча (Lanecsz) з Княгинина. У 1461 р. вони досягли угоди за посередництва інших шляхтичів. Михно віддав у заставу Гані свої п'ять ютрин поля біля границі села Крихівців за 10 гривен з умовою, що застава буде продовжуватися кожного року на свято Різдва на ще один рік аж до повної сплати застави. У разі недотримання угоди передбачалася виплата 30 гривен закладу — половину з них на староство, а іншу половину шляхтичам, які виступили посередниками [4, с. 272]. У 1472 р. Михно з Княгинина об'являв виклик до суду Василькові з Крихівців через певний випадок із викраденням Олезаром із Монастирчан служниці Огашки, яку цей Олезар взяв собі за дружину без згоди й відома її матері [5, с. 405—406]. Михно мав сина Василя, котрий у 1490 р. визнав отримання 10 гривен посагу за своєю дружиною Васьюкою і за згоди батька записав їй на половині своїх маєтків 20 гривень віна [5, с. 218]. Про родовід нащадків Михнового сина Василя ітиметься нижче. Це єдина гілка Княгницьких, родовід якої простежується без істотних прогалин, починаючи з середини XV ст.

Ланеч уже як Лан (Lan) із Княгинина ще раз за життя згаданий у 1464 р. Тоді він з якогось приводу позивав Миколая з Угринова, але той не явився в суд через хворобу. Про це сповістив отаман Угринова Михайло [4, с. 297]. Імовірно, Ланеч не залишив нащадків по чоловічій лінії, бо його дворище, зване Ляновське (Lyanowskie), надалі перейшло у власність інших шляхтичів. Так, у першій чверті

⁶ З Крихівців на тому з'їзді був Олександр Лай, вочевидь той самий Олександр із Крихівців, котрий згадуваний у судових актах пізніше в 1439—1441 рр.

⁷ Напрошується питання, чи можна було б ідентифікувати Сидора як Ходора, адже доволі різне написання одного й того самого імені в ті часи не є рідкістю, проте тут однозначно щось твердити складно.

⁸ Ютрина — відповідник морга, давня міра площі землі, первісно означала ту кількість землі, яку одна людина здатна зорати або скосити протягом робочого дня.

⁹ Драгомирчани — сучасне село Івано-Франківської міської громади Івано-Франківського району Івано-Франківської області.

XVI ст. Ляновським дворищем володів Петро Голинський з Переросля¹⁰, який у 1525 р. продав його за 30 гривен Іваськові Загвойському¹¹. Останній, своєю чергою, у 1529 р. відписав це дворище Іваськові Княгницькому¹². А ще пізніше, у 1560-х, Маргарита Корчинська, дочка й законна спадкоємиця Іваська Княгницького, судилася за Ляновське дворище з Іваськом Загвойським, який після смерті її батька намагався цю нерухомість захопити¹³.

Як і Сидір, єдиний раз у судових актах фігурує Микола з Княгинина. У серпні 1458 р. Івашко з Драгомирчан визнав, що Микола (Nicolaus) з Княгинина сплатив йому повну суму, за яку заставив був свою луку в Княгинині¹⁴ [4, с. 440].

Гілка нащадків Гринька Балуковича

Далі, починаючи з 1475 р., відомим є Гринько, або ж Гринь із Княгинина, на прізвище Балукович чи Балук. Ким він приходився іншим власникам Княгинина — Сидорові, Михнові, Ланечу й Миколі — невідомо. У 1475 р. Гринько відсудив у Василька з Крихівців вісім гривен, про що отримав вирок [5, с. 277]. У 1482 р. Гринь Балукович із Княгинина визнав, що отримав від Івана Голинського з Голиня десять гривен, за які він заставив свою частку в Княгинині, тобто два дворища, до виплати означеної суми [5, с. 187]. Через шість років він знову заставив свої два дворища за десять гривен, але в акті не вказано кому [5, с. 213]. І нарешті в 1492 р. Гринько Балук ще раз віддав у заставу свою частку в Княгинині вже за 14 гривен Васькові з Княгинина і зобов'язався відстоювати права Васька на цю частку до повної виплати боргу [5, с. 224]. Надалі відомими є нащадки Гринька — син Іван Балукович Гриньович та онуки Левко й Онисько Балуковичі.

Івана Балуковича Гриньовича в актових матеріалах ідентифікувати досить складно через наявність у першій половині XVI ст. кількох Іванів серед Княгницьких. Якщо він за життя і провадив якісь свої справи в суді, то встановити, котрі згадки стосуються саме його, не вдалося. Натомість на зламі століть у документах фігурують сини вже на той час покійного Івана — Левко й Онисько (Онисим). Так, восени 1550 р. Прокоп Княгницький від себе й від імені свого рідного брата Сенька квітнував братів Левка й Онисима, синів покійного Івана Гриньовича Княгницького, з приводу сплати 20 гривен, за які колись їх батько заставив свою частку Сенькові Княгницькому¹⁵. Імовірно, Левко Балукович не мав нащадків, бо в 1552 р.

¹⁰ Перерісль — сучасне село Надвірнянського району Івано-Франківської області.

¹¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДІАЛ). Ф. 6. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 198.

¹² Там само. Спр. 12. Арк. 960.

¹³ Там само. Спр. 50. Арк. 127.

¹⁴ Цілком можливо, що під ім'ям «Nicolaus» писар записав Михна з Княгинина. Так само як, наприклад, у 1490 р. записано було Михна Борсана з Коршева — «Nicolao alias Mychno». У такому випадку ніякого окремого Миколи з Княгинина не існувало, а в цій згадці йдеться про відомого нам Михна з Княгинина [5, с. 218].

¹⁵ ЦДІАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 619.

він відписав усю свою частку в Княгинині своєму рідному братові Ониськові Балковичеві Княгницькому¹⁶. Левко помер раніше за нього. У 1564 р. Онисько намагався судитися з Іваном Корчинським через якусь частку покійного Левка, яку той колись був заставив за 30 гривен Федькові Баранецькому, а від Баранецького її очевидно набув Корчинський, та Онисько не мав успіху — суд виправдав Корчинського¹⁷. Десь у той же час Федько Баранецький квіттував Ониська Княгницького з приводу сплати десяти гривен¹⁸. Онисько одружився з Анною, котра була вдовою по своєму першому чоловікові Іллі Жураківському, і став вітчимом її дітей Олехна, Станіслава, Томи й Гричка Жураківських. У 1560-х рр. Анна залагоджувала майнові справи своїх сиріт, записавши їм поле на двох косарів і луку в місцевості Семарушовський Лаз, які знаходилися у Старуні й Грабівці¹⁹.

Гілка нащадків Василя, сина Михна

Син Михна, Василь Княгницький, після 1492 р. згаданий у давніх актах ще принаймні чотири рази. 30 квітня 1509 р. Гричко Креховецький відпродав йому три ютрини поля, які Креховецькі набули в 1458 р. від Михна Княгницького²⁰. Таким чином, цей наділ повернувся назад у власність родини Княгницьких. Через майже два десятиліття, 27 березня 1525 р., Анна Плетеницька, вдова по Василю Плетеницькому, заставила Василю Княгницькому частку у Крихівцях разом із чотирма кметями на своїх дворищах, а саме: Климом, Петром, Оначком і Федором за 30 гривен²¹. Але вже невдовзі, мабуть, того ж року, Василь Княгницький квіттував Анну Плетеницьку з приводу сплати 30 гривен, під які було заставлено ті дворища з кметями у Крихівцях²². Також Василь Княгницький отримав у заставу якусь частку в селі Боків від Станіслава Боковського. У 1528 р. він згаданий як Васько Княгницький із Бокова. Тоді Сенько Мединський скаржився, що той украв у нього 12 кіп жита²³.

Василь Княгницький із дружиною Васською мав синів Прокопа (Проця), Василя і Сенька²⁴. У лютому 1534 р. Васька Княгницька, дружина Васька Княгницького, разом зі своїми синами Прокопом і Василем квіттували Никондра Свистельницького з приводу сплати суми, за яку племінник Никондра Станіслав Боковський заставив був свої наділи в селі Боків²⁵. У той же день Альберт Білоскурський квіттував Проця Княгницького з приводу сплати суми, присудженої раніше земським судом²⁶. Вочевидь гроші, які Свистельницький повернув Княгницьким, були

¹⁶ Там само. Арк. 777—778.

¹⁷ Там само. Спр. 52. Арк. 237—238, 1027.

¹⁸ Там само. Спр. 51. Арк. 1124—1125.

¹⁹ Там само. Арк. 1114.

²⁰ Там само. Спр. 6. Арк. 438.

²¹ Там само. Спр. 10. Арк. 47.

²² Там само. Арк. 203.

²³ Там само. Спр. 12. Арк. 546.

²⁴ Там само. Спр. 20. Арк. 627.

²⁵ Там само. Спр. 14. Арк. 614—615.

²⁶ Там само. Арк. 615.

використані ними для залагодження якоїсь судової справи з Білоскурським. Примітно, що у 1534 р. в суді виступала лише дружина Васька із синами; сам Василь Княгницький, судячи з актового запису хоч і був ще живим, але, імовірно, вік уже не дозволяв йому їздити в Галич до суду. Тоді ж, у 1530-х, Марухна, дружина Прокопа Княгницького, квітувала Станіслава Боковського, що не має до нього претензій з приводу запису її посагу, що був раніше гарантований на його, очевидно заставлений, частці в селі Стрільче²⁷.

Про Василя, сина Василя Княгницького, після 1534 р. згадок більше віднайти не вдалося. Натомість інші два Василеві сини, Прокоп і Сенько Княгницькі, неодноразово згадуються в галицьких земських актах першої половини XVI ст. Вони мали майже традиційні для Княгницьких майнові конфлікти з тодішніми власниками іншої половини Княгинина — Загвойськими. Зокрема, Прокоп Княгницький викликав возного для засвідчення спустошення його трьох нив із житом, у якому звинувачував Федьку Загвойську, дружину Івана Насиловського²⁸. Тоді як його брат, Сенько Княгницький, заявляв у суді про укладання мирової угоди з Федькою Загвойською з приводу ранішого позову щодо завданої шкоди його трьом нивам із посіяною пшеницею²⁹.

Одночасно брати вели майнові справи з іншими Княгницькими. Як було згадано, Сенько отримав у заставу від Івана Гриньовича Балуківича Княгницького частку в Княгинині за 20 гривен. Про виплату боргу в 1550 р. вже синів покійного Івана від свого імені й імені брата Сенька квітував Прокоп Княгницький³⁰.

Також Прокоп і нащадки Сенька мали конфлікти з власниками сусідніх Драгомирчан і, як виглядає, перебували з деякими з них у родинних зв'язках. Зокрема Проць скаржився в суді, що брати Андрій і Федина Дрогомирецькі наїхали на Княгинин і вигнали з його землі підданого³¹. Пізніше Олекса Білик із Драгомирчан, звинувачуючи в захопленні земель, позивав декілька цілих сімейств Дрогомирецьких, а також Проця, Федора, Гаврила, Іллю, Василя, Тимка, Власина й Максима Княгницьких³². Чи не всі ці Княгницькі, окрім Проця, були синами Сенька Княгницького. Принаймні Федір, Василь, Власин і Максим Сеньковичі Княгницькі відомі з інших згадок.

Прокоп Княгницький мав синів Іваська (Іванка), Василя (Васюту), Гаврила та дочку Галку. Зберігся запис, яким у 1552 р. Проць Княгницький виділив своєму синові Іваськові частку в Княгинині, рівну з-поміж інших синів, а Івасько, своєю чергою, визнав, що отримав за своєю дружиною Олюхною, дочкою Костя з Гошова, 20 гривен посагу й у відповідь записав їй 40 гривен на своїх маєтках у Княгинині³³. Гаврило й Васюта Княгницькі згадані серед шляхетської громади

²⁷ Там само. Спр. 15. Арк. 6.

²⁸ Там само. Арк. 169.

²⁹ Там само. Арк. 170.

³⁰ Там само. Спр. 53. Арк. 619.

³¹ Там само. Спр. 14. Арк. 709—710.

³² Там само. Арк. 710—711.

³³ Там само. Спр. 53. Арк. 867—868.

Княгинина як учасники майнової угоди з попом Гричком і нащадками Кузьми Княгницького³⁴. Тоді ж Василь Процевич Княгницький заставив попові Гричкові за 15 злотих і 15 грошів свій сінокіс і луку в місцевості, званій Зульовка, у Княгинині³⁵. Також Васюта Процевич мав конфлікт із Павлом Загвойським. Останній у 1564 р. засудив його через те, що підданий Олександр утік із його села Загвіздя³⁶ разом із дружиною, дітьми, худобою і всім домашнім реманентом та осів на землі Княгницького³⁷. У 1571 р. Гаврило й Василь Княгницькі заставили свої частки в Княгинині за 20 злотих підданому із сусіднього села Заболотого³⁸ Гричкові³⁹. Дочка Прокопа, Галка, вийшла заміж за Васька, сина Труфана Грабовецького з села Чорнолізці. Вона отримала чималий, як для Княгницьких, посаг у сумі 50 злотих⁴⁰.

Інші Княгницькі

Тож, походження принаймні двох гілок Княгницьких — нащадків Михнового сина Василя і нащадків Гринька Балуковича — прослідковується з XV ст. і генеалогія цих сімей піддається реконструкції без істотних труднощів і надалі у XVI ст. Чийми нащадками були інші Княгницькі, котрі з'являються і починають систематично фіксуватися в актах пізніше, з кінця XV ст., достеменно невідомо. Можна лише будувати здогади про те, від кого з попередніх поколінь Княгницьких вони могли походити. Зокрема, відомими є троє братів: Івашко, Марко (Мартин) і Васько Княгницькі. Так, у серпні 1496 р. шляхетні Івашко й Мартин із Княгинина висували якісь звинувачення до Михайла (Міха) з Загвіздя, підданого Гричка Креховецького⁴¹. Васько й Марко стали на бік молдавського господаря Богдана під час війни в 1509 р., унаслідок чого навіть було конфісковано їхні маєтки. У листопаді того ж року їхній брат Івашко Княгницький отримав королівський дозвіл на володіння частками Васька й Марка. Проте вже в лютому 1510 р., після підписання мирного договору, Васько й Марко, разом з іншими шляхтичами заявили про свою примусову участь у війні, були виправдані й повернули собі свої маєтки [10, с. 69—71]. Постає питання, чи можна ідентифікувати Василя, сина Михна, із цим Васьком, одним із трьох братів? Хоча прямих вказівок у документах на те, що це одна й та ж сама особа, немає, проте, це цілком імовірно. Якщо прийняти цю версію, то виходило б, що Івашко й Марко теж були синами Михна. Про Марка після 1510 р. відомостей більше немає; правдоподібно його синами

³⁴ Там само. Спр. 51. Арк. 1151—1152.

³⁵ Там само. Арк. 1126.

³⁶ Загвіздя — сучасне село Івано-Франківського району Івано-Франківської області.

³⁷ ЦДАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 235—236.

³⁸ Заболотове, Заболотівці або Заболоття — колись село на місці теперішнього м. Івано-Франківськ.

³⁹ ЦДАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1188—1189.

⁴⁰ Там само. Спр. 52. Арк. 347—348.

⁴¹ Там само. Спр. 4. Арк. 311; Оп. 3. Спр. 5. Арк. 125.

були Калин та Іван Княгницькі, про яких ітиметься далі. Згаданого Івашка можна було б ідентифікувати як батька Маргарити Княгницької, котра стала дружиною Івахна Корчинського.

У другій чверті XVI ст. половина Княгинина перейшла від Грицька Креховецького до його нащадків — братів Павла й Федька Загвоздських, або ж інакше Загвойських⁴². Княгницькі доволі часто конфліктували із Загвойськими — близьке сусідство не було легким. Нарешті в 1530-х рр. було проведено розмежування половини села Княгинин, яка належала братам Павлові й Федькові Загвоздським, з іншою половиною, яка належала доволі чисельним Княгницьким: Маргариті, заміжній за Іванком Корчинським, яка була дочкою покійного Івахна, або ж інакше Іванка Княгницького, братам Сенькові й Процеві Княгницьким, братам Іванові й Калинові Княгницьким, Кузьмі, синові Гриця Княгницького, Левкові, синові Івана Балуківича Княгницького, та Іванкові, синові Олександра Княгницького⁴³. Серед перелічених брати Сенько й Проць були синами Василя Княгницького й онуками Михна, Левко був сином Івана Гриньовича Балуківича, а Маргарита — мабуть, дочкою Івашка, згаданого в 1496—1509 рр. Натомість маємо братів Івана й Калина, Грицькового сина Кузьму й Олександрового сина Іванка, походження яких не вдається прослідкувати від попередніх поколінь Княгницьких. Можна припустити, що Іван і Калин були синами Марка. Кузьма ж взагалі міг бути сином Грицька Креховецького від його першої або другої дружини⁴⁴. Тоді як про братів Івана й Калина та Кузьму Княгницьких і їхніх нащадків є відомості й в інших, пізніших, документах, то в подальшому ідентифікувати Олександрового сина Іванка чи віднайти звістки про якихось його нащадків не вдається.

Гілка нащадків Калина

Брати Іван і Калин Княгницькі згадані також іншого разу, коли Павло Загвойський позивав їх, звинувачуючи у крадіжці грошей і 40 срібних гудзиків⁴⁵. Про Івана більше відомостей не знаходимо; натомість Калин фігурує в судових актах ще кілька разів. Зрештою, від нього походить чисельна гілка Княгницьких Калиновичів.

⁴² У подальшому відомі як Загвойські.

⁴³ ЦДІАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 319—321. Пізніший податковий реєстр Галицького повіту, який був укладений у 1552 р. на основі якихось ранішніх реєстрів з 1530-х, перераховує приблизно такий же склад власників Княгинина. Серед Княгницьких там згадуються: Левко, Іван, а також «бідні шляхтичі» Кузьма, Калин, Прокоп і Сенько (Ljėwko, Ivan, Cuszma, Kalin, Procor, Sjenko); Archiwum Główne Akt Dawnych. Archiwum Skarbu Koronnego. ASK I. Rejestr podatkowe. Jednostka 19. Rejestr poborowe woj. ruskiego. S.151 zw.

⁴⁴ ЦДІАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 356. В одній із судових справ Маргарита Корчинська позивала якогось Кузьму Креховецького (Krechiewiczky) за те, що той покосив її луки в Княгинині. Можливо, цей Кузьма і був сином Гриця з Крихівців, який мав наділ і мешкав у Княгинині, а, відповідно, його можна було б ідентифікувати як Кузьму Княгницького, сина Гриця.

⁴⁵ Там само. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 992; Оп. 3. Спр. 9. Арк. 267.

Калин одружився з Настасією, дочкою Гринька, чи інакше Гринчі Косовського з Вижного Березова⁴⁶. Зберігся запис від 5 квітня 1525 р., яким Настасія зрелася батьківських і материнських маєтків на користь своїх братів Івана-старшого й Івана-молодшого Косовських, або ж Березовських⁴⁷. А 7 січня 1527 р. Калин Княгиницький із Княгинина в Галицькому земському суді засвідчив отримання десяти злотих посагу за своєю дружиною Настасією і своєю чергою записав їй 20 злотих на половині своєї частки в Княгинині⁴⁸.

Разом з іншими Княгиницькими Калин під час війни 1531 р., як видається, став на бік молдавського господаря і після програної битви під Отинією втік до Молдавського князівства. У 1531 р. польський король Сигізмунд I розпорядився конфіскувати маєтки шляхтичів, які втекли до Молдавського князівства, та передати їх коронному гетьману Яну Тарновському [6, с. 396]. Невдовзі останній навіть був уведений у володіння тими конфіскованими маєтками, зокрема йшлося про частки шляхетних Івахна, Гриця, Сенька й Калина Княгиницьких⁴⁹. Проте пізніше ці шляхтичі повернулися і в липні 1534 р. відстоювали в суді своє чесне ім'я, і, здається, їм таки вдалося повернути собі маєтки⁵⁰. Принаймні сини Калина в подальші десятиліття були власниками хоч і маленьких, але все ж спадкових наділів у Княгинині.

Калин залишив по собі шістьох синів: Проця, Марка, Гричка (Грицька), Олександра, Петра та Юрка. Усі вони згадані як Калиновичі серед іншої шляхти в угоді, укладеній між 1565 і 1571 рр., згідно з якою чи не ціла шляхетська спільнота Княгинина за 270 злотих викупила частки у священника Гричка та його дружини Марухни, а також Марухни, вдови Кузьми Княгиницького, та її дітей⁵¹.

Калиновичі Княгиницькі належали до найменш заможної шляхти Княгинина. Згідно з податковим реєстром за 1578 р. частка Калинов'ят у Княгинині становила всього $\frac{1}{8}$ лану [7, с. 93]. З документів вони відомі тим, що переважно заставляли свої невеликі наділи іншим шляхтичам. Близько 1564 р. Прокоп, син покійного Калина Княгиницького, заставив зі своєї частки в Княгинині пасовище, зване Клин, біля річки Бистриця та «нивку» біля села Вовчинець руському священнику Василю Дрогомирецькому за 12 злотих⁵². Тоді ж рідні брати Прокоп, Марко й Олександр Княгиницькі заставили своє пасовище, зване Під Затоном, тому ж священнику Василю Дрогомирецькому за вісім злотих⁵³. У 1571 р. Прокоп Княгиницький заставив Федорові Сулятицькому свої три ниви й лазок⁵⁴ у Княгинині за

⁴⁶ Ви́жній Бе́резів — сучасне село в Яблунівській селищній громаді Косівського району Івано-Франківської області.

⁴⁷ ЦДАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 11—12.

⁴⁸ Там само. Спр. 11. Арк. 3.

⁴⁹ Там само. Спр. 13. Арк. 311—312.

⁵⁰ Там само. Спр. 14. Арк. 492—494, 770.

⁵¹ Там само. Спр. 51. Арк. 1151—1152.

⁵² Там само. Спр. 52. Арк. 273.

⁵³ Там само. Арк. 274.

⁵⁴ Одна нива «від гостинця до потока», друга нива «від потоку до границі Заболотівської», третя нива «на гористім полі Під Затоном до Черніївської дороги» і лазок «від потоку до межі Заболотівської».

14 злотих⁵⁵. А Марко Княгницький тоді ж відписав цьому Федорові Сулятицькому свою частку в Княгинині з правом вільного помелу в місцевому млині, отримавши від нього десять злотих⁵⁶.

Троє з братів Калиновичів — Грицько, Петрик і Юрко — у третій чверті XVI ст. покинули своє родове гніздо й осіли в Березові, звідки походила їх матір Настасія. Найімовірніше, це сталося в 1560-х рр., бо і Грицько, і Петрик у цей час заставили свої частки в Княгинині кожен за суму у 20 злотих: Грицько — шляхтичеві Ількові Філовичеві Княгницькому⁵⁷, а Петрик — своєму рідному братові Маркові Княгницькому⁵⁸. І тоді ж, близько 1564 р., Юрко Княгницький отримав на шість років у заставу декілька земельних ділянок у Нижньому Березові від Власина Фіцича Березовського. Ішлося про одне поле на 60 прутів, інше поле в урочищі Петрячин, площею в одну міру, і третє поле в урочищі Кринички, площею дві міри. Сума застави становила 30 злотих⁵⁹.

Гілка нащадків Кузьми Гричовича

Про гілку Княгницьких, які походили від Гриця та його сина Кузьми, збереглося декілька згадок. Відомо, що Кузьма Княгницький заставив був свій сінокіс Іваськові Корчинському за вісім злотих. Десь до середини XVI ст. Кузьма був уже покійним, а гроші Корчинському віддала його вдова Марта⁶⁰. У Кузьми залишилися сини Фечо, Онофрій, Озарій, Остафій, Микита й Матвій, від імені яких виступала їх матір, коли відписала частки іншим шляхтичам із Княгинина. Представником цієї ж гілки, мабуть, був і піп Княгинина Гричко — він і його дружина Марухна брали участь у цій угоді й відписали свої частки іншим Княгницьким⁶¹.

Підсумовуючи, зауважимо, що на основі системного аналізу актових матеріалів Галицького земського й гродського судів виявилось можливим реконструювати загальну генеалогічну структуру й історію роду шляхтичів Княгницьких із Княгинина за понад півтора століття. Як бачимо, рід Княгницьких належав до місцевої руської шляхти Галицької землі й володів селом Княгинин щонайменше зі зламів XIV—XV ст., адже їхнє родове гніздо вже в першій половині XV ст. було поділене між різними гілками роду. Загалом удалося виокремити й простежити до другої половини XVI ст. кілька основних ліній роду: гілка Михна та його сина Василя, яка виявилася найбільш тривкою та документально зафіксованою; гілка Гринька

⁵⁵ ЦДІАЛ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1178.

⁵⁶ Там само. Спр. 51. Арк. 1174.

⁵⁷ Там само. Арк. 1131; Спр. 58. Арк. 608.

⁵⁸ Там само. Спр. 58. Арк. 1138.

⁵⁹ Там само. Спр. 52. Арк. 266—267. Прут — давня одиниця площі, у середньому дорівнювала 1/30 морга. Міра (лат. *mensura*, пол. *falsz*) — доволі приблизна одиниця площі якою користувалися в ті часи, згрубша так позначали одну ниву.

⁶⁰ Там само. Спр. 53. Арк. 922. В іншому документі вдова Кузьми Гричовича Княгницького записана як Марухна, а не Марта.

⁶¹ Там само. Спр. 51. Арк. 1150—1152.

Балуковича, нащадки якого (Балуковичі) зберігали свої частки в Княгинині принаймні до середини XVI ст.; гілка Калина (Калиновичі), представники якої через обмеженість земельних ресурсів і багатодітність у третій чверті XVI ст. розпочали міграцію до Коломийського повіту, використовуючи родинні зв'язки по материнській лінії; гілка Кузьми Гричовича, яка, імовірно, мала спільне коріння з Креховецькими. Виходячи з окресленої родової структури, надалі можна продовжити дослідження тих відгалужень Княгницьких, які існували в наступні століття і нащадками яких є сучасні представники роду.

Окрім реконструкції родоводу, джерела дають змогу простежити соціально-економічне становище представників роду й зміни, які відбувалися впродовж XV—XVI ст. Аналіз судових актів продемонстрував поступове подрібнення земельної власності роду. Якщо на початку XV ст. Княгницькі оперували цілими половинами сіл, то у XVI ст. їхні володіння вимірювалися дворищами, окремими луками й «нивками», вартістю всього близько одного або двох десятків злотих. Як випливає з документів, у XVI ст. в них майже не було можливості утримувати на своїй землі підданих; одиниці їх були хіба в тих шляхтичів, котрі мали трохи більші частки. Основним фінансовим інструментом для них стала застава майна, а суперечки щодо володіння землею часто призводили до судових конфліктів, у тому числі із заможнішими сусідами.

Поряд із господарськими процесами джерела відбивають також суспільні й політичні аспекти діяльності представників роду. Судові книги дають змогу простежити широку мережу родинних і сусідських зв'язків Княгницьких з іншими шляхетськими родами Галицької землі. Значне місце в їхній діяльності посідали майнові суперечки та судові процеси. Також важливою була безпосередня участь Княгницьких у політичних подіях регіону, зокрема в польсько-молдавських війнах початку XVI ст. Факт конфіскації та пізнішого повернення маєтків свідчить про складність лояльностей прикордонної шляхти та застосування правових механізмів реабілітації.

З одного боку, у багатьох аспектах доля шляхтичів Княгницьких виглядає типовою для дрібних руських шляхтичів регіону та схожа з історією Березовських, Дрогомирецьких, Грабовецьких тощо. Княгницькі належали до тих родів місцевої руської шляхти, для яких зростання чисельності нащадків у кожному поколінні спричинило поступову фрагментацію земельних володінь та економічне послаблення. Водночас більшість із них зуміли таки утримати власні наділи у своїх руках, зберегти станову ідентичність, правові привілеї та інтегруватися в соціальну структуру Речі Посполитої, що дало змогу родові не зникнути, а залишитись на історичній арені. А цього, як свідчать джерела, не вдалося більшості руських шляхетських родів Галицької землі, котрі хоч і були заможнішими, проте або налічували надто малу кількість представників, так що їх лінії вигасли, або ж втратили маєтності (Ланчинські, Мишинські, Стопчацькі, Княждвірські, Лядські тощо).

Отримані результати дозволяють краще зрозуміти особливості функціонування верстви дрібної руської шляхти Галицької землі. Залучення значного корпусу неопублікованих документів із фондів ЦДІАЛ дало змогу не тільки суттєво по-

глибити знання про історію та генеалогію Княгиницьких, а й підтвердило значний евристичний потенціал актових книг Галицького земського та городського судів для реконструкції генеалогії, соціальних відносин, господарського та політичного життя дрібної шляхти Руського воєводства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Wyrostek, L. Rod Dragow-Sasow na Węgrzech i Rusi Halickiej. *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego*. T. IX. Kraków, 1932. 11-19 [in Polish].
2. Boniecki, A. Herbarz Polski. Część I: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. T. 10. Warszawa, 1907. 191 s. [in Polish].
3. Uruski, S. Rodzina: herbarz szlachty polskiej. T. 7. Warszawa, 1910. 388 s. [in Polish].
4. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego / Wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego. T. 12. Lwów, 1887. 564 s. [in Polish and Latin].
5. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego / Wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego. T. 19. Lwów, 1906. 852 s. [in Polish and Latin].
6. *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codocibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*. P. 4. Sigismundi I regis tempora complectens (1507—1548). Vol. 2. Acta vicecancellariorum 1507—1535. 436 s. [in Latin].
7. Źródła dziejowe. T. XVIII. Jabłonowski A. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 7. Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. Cz. 1. Warszawa, 1902. 193 s. [in Polish].
8. Halecki, O. Z Jana Zamojskiego inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Polski XV wieku. *Archiwum Komisji Historycznej*. T. XII. Cz. 1. Kraków, 1919. 202 s. [in Polish].
9. Piekosiński, Fr. Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej. T. 7. Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne. Kraków, 1907. 142 s. [in Polish].
10. Hrushevskiy, M. Materialy do istorii suspilno-politychnykh i ekonomichnykh vidnosyn zakhidnoi Ukrainy. *ZNTSh*. 1905. LXIV (2): 47-94 [in Ukrainian].
[Грушевський М. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин західної України. *ЗНТШ*. 1905. Т. LXIV, кн. 2. С. 47—94].
11. Odnorozenko, O. Rodova heraldyka Ruskoho korolivstva ta Ruskykh zemel Korony Polskoj XIV—XVI st. Kharkiv, 2009 [in Ukrainian].
[Однороженко О. Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV—XVI ст. Харків, 2009. 312 с.].
12. Yakovenko, N. Ukrainska shliakhta z kintsia XIV do seredyiny XVII stolittia. Volyn i Tsentralna Ukraina. Kyiv, 2008 [in Ukrainian].
[Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ, 2008. 472 с.].
13. Litvin, H. Z narodu ruskoho. Shliakhta Kyivshchyny, Volyni ta Bratslavshchyny (1569—1648). Kyiv, 2016 [in Ukrainian].
[Літвін Г. З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569—1648). Київ, 2016. 616 с.].

Надійшла / Received 03.05.2026

Прийнята до друку / Accepted for publication 23.06.2026

Volodymyr KITSELIUK

Candidate of Historical Sciences, doctoral student,

Department of Ancient History of Ukraine and Special Historical Disciplines,

Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)

v.kiceliuk@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-5690-8970>

THE KNIAHNYTSKYI NOBLE FAMILY FROM KNIAHYNYN
IN THE HALYCH DISTRICT OF THE HALYCH LAND FROM
THE SECOND QUARTER OF THE 15th TO THE SECOND
HALF OF THE 16th CENTURY

The aim of this study is to provide a comprehensive reconstruction of the genealogy and history of the Ruthenian noble family of the Kniahnytskyis from the village of Kniahynyn in the Halych district from the fifteenth to the second half of the sixteenth century. The principal objectives are to establish the family's origins, identify its major genealogical branches, analyse property transactions (purchases, sales, and pledges), and determine the role the family members played in the political and judicial life of Halych Land. The study is based on the **principles** of historicism and scholarly objectivity. It employs prosopographical and genealogical methods, as well as critical source analysis. A retrospective examination of act records proved particularly important for tracing changes in the family's property status. The scholarly novelty of the article lies in introducing into academic circulation a substantial body of previously unpublished documents preserved in the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. **Conclusions.** The study traces the origins of the Kniahnytskyi family and reconstructs its genealogy over a period of more than one and a half centuries. It also reveals the family's ties with neighbouring noble families, including the Krekhovetskyis, Berezovskyis, and Drohomyretskyis. The article demonstrates the gradual decline of the family's landed possessions caused by large numbers of descendants and the fragmentation of inheritance, as well as the sale and pledging of shares to other nobles. It examines the participation of family members in the Polish-Moldavian wars of the early sixteenth century, which resulted in the confiscation and subsequent restitution of their property. Migration processes, particularly those involving the Kalynovych branch, are also traced. The findings may be used in the preparation of general studies on the history of the Ukrainian nobility, genealogical reference works, and regional histories of Prykarpattia. The practical significance of the study lies in refining methods for working with the difficult cursive script found in the Halych castle and land court books. Further research into the connections between the Kniahnytskyis and other similar families may contribute to the reconstruction of broader social networks within the Ruthenian nobility.

Keywords: *Ruthenian nobility, Halych Land, Kniahynyn, the Kniahnytskyi family, genealogy, court records, landownership.*